

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท เนื่องในวันข้าราชการพลเรือน เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2542 ความว่า

“ความเจริญของประเทศชาติ เป็นความเจริญส่วนรวมซึ่งเกิดจากผลงานหรือผลของการกระทำของคนทั้งชาติ ข้าราชการ ผู้ปฏิบัติงานบริหารราชการแผ่นดินควรคำนึงข้อนี้ให้มาก พิจารณาให้เห็นความสำคัญของผู้อื่น ให้รู้จักนับถือผู้อื่น ใช้ความมีเหตุผลและความร่วมมือในการปฏิบัติบริการในทั้งปวงเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเองและจรรโลงประเทศชาติของเราให้ดำรงมั่นคงตลอดไป” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541)

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวไทยทุกคนควรต้องตระหนักรู้และให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างพลังของมวลมนุษยชาติด้วยการสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน ให้ความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมพัฒนาประเทศชาติ เพื่อผลในการสร้างความเจริญแก่ส่วนรวม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัสในพิธีเปิดปีแห่งการรณรงค์ เพื่อส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมไทย ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2537 ความว่า

“ชาติไทยของเรามีความเจริญด้วยศีลธรรม จรรยา และศิลปวัฒนธรรมอันครบถ้วนทุกสาขาที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าและเป็นนิมิตหมายสำคัญอย่างเอก ที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติไทย คนไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่นคนอื่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยพึงศึกษาให้เห็นแจ้งถึงคุณค่าและพยายามถนอมรักษาไว้ด้วยความรู้ ความสามารถ และความฉลาดรอบคอบเพื่อ มิให้ต้องสูญหายหรือแปรสภาพไปในทางเสื่อม ในการนี้ ทุกคนจะต้องทราบแก่ใจ โดยตระหนักว่า การศึกษาและ

รักษาวัฒนธรรมไทยแท้จริงก็คือการจรรโลงรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยของชาติไทยและคนไทยแต่ละคนไว้ นั่นเอง”

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่อัญเชิญมาข้างต้นแสดงถึงความสำคัญของการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของความเป็นไทยและชาติไทย

“สังคมไทยอาจไม่เคยคาดคิดมาก่อนเลยว่าวัฒนธรรมไทย บางประเด็นจะหวนกลับมาทำลายตนเอง ผ่านการทำลายเศรษฐกิจของประเทศให้ถดถอยอย่างกราวรูดเช่นปัจจุบัน เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ต่อแห่งปัญหา ได้ซ่อนอยู่ภายใต้การปกคลุมของยุคเศรษฐกิจเฟื่องฟูมากกว่าทศวรรษ ...” วัฒนธรรมเป็น รูปแบบวิถีคิด และรูปแบบวิถีชีวิตที่คนในสังคมส่วนใหญ่ยึดถือในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมสะท้อนนิสัยของคนในสังคมนั้นว่าเป็นอย่างไร และที่สำคัญวัฒนธรรมเป็นผู้ก่อให้เกิดการพัฒนา หรือผู้สร้างปัญหาให้กับสังคมที่ตนดำรงอยู่ กระบวนทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ก่อปัญหา ซึ่งผุดขึ้นภายใต้เศรษฐกิจถดถอยนี้ เช่นวัฒนธรรม “ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย” วัฒนธรรม “วิ่งตามกระแส” วัฒนธรรม “ชานานิยม” และวัฒนธรรม “วิว้ายล้อมคอก” (“กระบวนทัศน์วัฒนธรรมไทย “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย” มติชน 19 พฤศจิกายน 2540 หน้า 19)

ปัญหาทางสังคม ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นปัญหาใหญ่ที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นปัญหาที่มีขอบเขตกว้างและละเอียดอ่อน ลักษณะของปัญหาเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นวิวัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผลที่เกิดขึ้นก็มีได้ถึงขั้นอันตรายหรือถึงขั้นวิกฤติเหมือนปัญหาทางเศรษฐกิจและทางการเมือง แต่ก็ยังเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องเร่งแก้ไข เนื่องจากเป็นปัญหาที่ถูกละเลยมานาน รัฐบาลต้องเห็นความสำคัญของการพัฒนาทางสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาชาติและดำเนินการแก้ไขด้วยการปรับนโยบายให้ ความสำคัญทางสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ปรับโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานราชการ ให้การส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรเอกชน และสร้างวินัยกับจิตสำนึกความรับผิดชอบให้กับคนในชาติ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทางสังคม ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติบรรลุเป้าหมาย (มติ ตั้งพานิช, 2542)

กระแสนิยมของวัฒนธรรมต่างชาติไหลบ่าเข้ามาซึมซับแนวคิดของคนไทยอย่างท่วมท้นทำให้สูญเสียคุณภาพและมาตรฐานในการดำรงชีวิตแบบไทยอย่างน่าเสียดาย ไม่ว่าจะเป็นด้านมารยาท ศาสนา สุขภาพ หรือแม้กระทั่งความอบอุ่นภายในครอบครัวและความเอื้ออาทรห่วงใยต่อกันระหว่างบุคคลทั่วไป รวมทั้งการละเลยไม่เอาใจใส่ดูแลในมรดกด้านภูมิปัญญาไทย จากผลการวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นนั้น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2542) ได้กล่าวถึงสาเหตุซึ่งนำมาสู่ภูมิปัญญาของสังคม

ไทยในยุคปัจจุบันว่าคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ระดมหาข้อมูลเพื่อจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) พบว่าระบบสถาบันและโครงสร้างการบริหารทางเศรษฐกิจและการเมืองยังมีกระบวนการพัฒนาแบบเก่า ที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจการบริหารและการตัดสินใจอยู่ในส่วนกลางและเน้นความรับผิดชอบของภาครัฐเป็นหลัก ประกอบกับโครงสร้างการบริหารงานแผ่นดินที่ค่อนข้างซับซ้อน ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น มีผลทำให้ขาดการกระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจไปสู่ระบบชุมชนและท้องถิ่นอย่างจริงจัง ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังถูกจำกัดขีดความสามารถ ประชาชนและชุมชนไม่ได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543) จึงทำให้ชุมชนขาดความแข็งแกร่งไม่สามารถยืนหยัดด้วยตัวเองได้ และจากการที่ชุมชนถือเป็นหัวใจของการที่ต้องช่วยต่อสู้กับภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นจึง จำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะการทำงานของ หน่วยงานภาครัฐแต่เพียงลำพังไม่สามารถช่วยชุมชนแก้ปัญหาทั้งหมดได้ ชุมชนในพื้นที่เท่านั้นที่สามารถตามทันสภาพการณ์และ เข้าใจถึงความต้องการของคนได้อย่างแท้จริง วิทยากร เชียงกุล (2540) ได้กล่าวว่า ชุมชนเปรียบเสมือนรากฐานที่สำคัญของสังคม เมื่อรากฐานผุร่อนก็อาจเป็นสาเหตุให้สังคม ล่มสลายไปได้ในที่สุด ดังนั้นการจะสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้ชุมชนนั้นๆ ได้มีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพราะชุมชนเกิดขึ้นได้จากการรวมตัวของบุคคล ซึ่งไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ตลอดไป จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นถือเป็นชนวนสำคัญในการทำให้เกิดการปฏิรูปการพัฒนาประเทศครั้งยิ่งใหญ่ของชาติ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าหากปล่อยให้กระบวนการพัฒนาที่ขาดความรู้ความเข้าใจในรากฐานชีวิตของความเป็นไทยดำเนินต่อไป ประเทศไทยอาจต้องสูญเสียดินแดนไปได้ในที่สุด การปฏิรูปในครั้งนี้ จึงมุ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน สร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับชุมชน ให้เห็นความสำคัญในการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นความจำเป็นอันดับแรก พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อให้เกิดการสืบสานและพัฒนาวัฒนธรรมไทย ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐให้ความสำคัญต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และความเข้มแข็งของชุมชน ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาระบุว่า รัฐต้องจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ (มาตรา 81) จึงได้มีการดำเนินการทางนิติบัญญัติจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น โดยให้เป็นกฎหมายแม่บทเชื่อมต่อกับบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษากำหนดให้การศึกษาไทยจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งศาสนธรรมและวัฒนธรรม

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมจึงเป็นความสำคัญอันดับแรก ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการเชื่อมโยง สามารถที่จะบูรณาการเชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างเข้าด้วยกัน ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา ฯลฯ (ประเวศ วะสี , 2540) วัฒนธรรมเป็นรากเหง้าของวิถีชีวิตมนุษย์ จำเป็นต้องสัมพันธ์กับการศึกษาและการพัฒนา

สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่มักจะให้บริการทางวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในลักษณะของการเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญ ไม่ได้ทำในลักษณะของการร่วมมือกันในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งน่าจะเป็นทิศทางที่ไม่ถูกต้อง (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2544) เพราะองค์ความรู้ต่างๆที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาในท้องถิ่นได้จริงนั้นที่จริงแล้วมี พื้นฐานในภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นๆนั่นเอง ทิศทางที่ถูกต้องของการให้บริการทางวิชาการแก่ท้องถิ่น การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมจึงควรเป็นไปในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน แต่จะเรียนรู้ร่วมกันอย่างไร ผ่านวัฒนธรรมใดบ้าง รูปแบบหรือแนวทางส่งเสริมให้เกิดการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนเป็นอย่างไร จึงจะเหมาะสม

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันราชภัฏพิจารณาเห็นความสำคัญในภารกิจที่สถาบันราชภัฏต้องเร่งรีบพัฒนา และกำหนดให้เป็นนโยบายหลักของการบริหารสถาบัน เห็นควรศึกษาแนวคิดการสร้างความร่วมมือ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบให้เกิดความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชน อันเป็นรากฐานหรือแก่นในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนในการมีส่วนร่วมเพื่อการวางแผนพัฒนาด้านวัฒนธรรม
2. พัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม
3. ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในฝั่งธนบุรี

สมมติฐานการวิจัย

การตั้งสมมติฐานการวิจัยในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการระหว่างสภาพที่ปรากฏในปัจจุบันกับสภาพที่ต้องการและระหว่างกลุ่มสถาบันราชภัฏ ผู้วิจัยพิจารณาการตั้งสมมติฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ที่ระบุว่า จัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักเอกภาพกับนโยบายและความหลากหลายในการปฏิบัติ ผู้วิจัยจึงพิจารณาว่าการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏที่ทุกแห่งควรมีแนวนโยบายเดียวกัน ส่วนด้านการปฏิบัติอาจมีความหลากหลายไปตามสภาพกาลเวลาและตามสภาพความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ดังนี้

1. สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันกับสภาพที่ต้องการของความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับนโยบายไม่มีความแตกต่างกัน
2. สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันกับสภาพที่ต้องการของความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับปฏิบัติการมีความแตกต่างกัน
3. สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันของความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับนโยบายระหว่างกลุ่มสถาบันราชภัฏในภาคต่างๆ ไม่มีความแตกต่างกัน
4. สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันของความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับปฏิบัติการระหว่างกลุ่มสถาบันราชภัฏในภาคต่างๆ มีความแตกต่างกัน
5. สภาพที่ต้องการของความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับนโยบายระหว่างกลุ่มสถาบันราชภัฏในภาคต่างๆ ไม่มีความแตกต่างกัน
6. สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันของความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับปฏิบัติการระหว่างกลุ่มสถาบันราชภัฏในภาคต่างๆ มีความแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะประชากรในสถาบันราชภัฏ 36 แห่ง ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร/อาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านศิลปวัฒนธรรมหรือการพัฒนาชุมชนและสมาชิกในกลุ่มสภาวัฒนธรรมเขตเฉพาะในฝั่งธนบุรี
2. ความสัมพันธ์ (relationship) เน้นเรื่องการมีส่วนร่วม (participation) ของชุมชนที่มีต่อสถาบันราชภัฏในการดำเนินงานระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

3. รูปแบบที่นำเสนอเป็นรูปแบบเชิงมโนทัศน์ ซึ่งได้จากการอ่านวิเคราะห์เอกสารสิ่งพิมพ์ทุกชนิดที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับรองอธิการบดี ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบสายงานด้านศิลปวัฒนธรรมหรือผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรมจากสถาบันราชภัฏ 36 แห่ง และผู้แทนชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ตั้งสถาบันราชภัฏจำแนกตามภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน และได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านศิลปวัฒนธรรมหรือการพัฒนาชุมชน

4. การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนจะตรวจสอบเฉพาะในฝั่งธนบุรี กำหนดที่สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โดยคณะกรรมการในเครือข่ายเบญจภาคีจากสภาวัฒนธรรม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวแทนของลักษณะการสัมพันธ์ที่เกิดจากความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านวัฒนธรรมระหว่างสถาบันอุดมศึกษา โดยมีการดำเนินงานพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ

2. ความสัมพันธ์ หมายถึง ความเกี่ยวข้อง ความผูกพันที่เกิดขึ้นจากความรู้สึภายในจิตใจและหน้าที่การงานในการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถาบันราชภัฏตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาด้านวัฒนธรรม

3. สถาบันราชภัฏ หมายถึง สถาบันราชภัฏทั่วประเทศ แบ่งเป็น 5 กลุ่มตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียง วิถีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ กลุ่มกรุงเทพมหานคร กลุ่มภาคกลาง กลุ่มภาคเหนือ กลุ่มภาคใต้ และกลุ่มภาคอีสาน ในแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสถาบันราชภัฏต่าง ๆ ดังนี้

1) กลุ่มกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏพระนคร สถาบันราชภัฏธนบุรี สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต และสถาบันราชภัฏจันทรเกษม

2) กลุ่มภาคกลาง ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี สถาบันราชภัฏราชนครินทร์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการณร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี สถาบันราชภัฏนครปฐม และสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

3) กลุ่มภาคเหนือ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏลำปาง สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงราย สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ และสถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์

4) กลุ่มภาคใต้ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี สถาบันราชภัฏ นครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏภูเก็ต สถาบันราชภัฏยะลา และสถาบันราชภัฏสงขลา

5) กลุ่มอีสาน ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏอุดรธานี สถาบันราชภัฏมหาสารคาม สถาบันราชภัฏเลย สถาบันราชภัฏสกลนคร สถาบันราชภัฏนครราชสีมา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ และสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี

4. ชุมชน หมายถึง ประชาชน หรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันโดยมีความผูกพันทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา หรือการดำรงชีวิตที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเขตพื้นที่โดยรอบหรือใกล้เคียงสถานที่ตั้งของสถาบัน ราชภัฏทั้ง 36 แห่ง

5. พัฒนาคำนวณวัฒนธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนที่มีการดำเนินงาน ทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในสถาบันราชภัฏก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะ วัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้มีการบำรุงรักษา ฟื้นฟู พัฒนา และได้นำออก เผยแพร่สู่สังคม อย่างเป็นระบบ

6. วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดขึ้นและสร้างขึ้นอย่างดงามและมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับของสังคมและมีการสืบต่อโดยการปฏิบัติหรือแสดงออกกันมาช้านาน และสามารถที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของช่วงเวลาในสังคมนั้นๆ ด้วยระบบความสัมพันธ์ของคนกับคนและคนกับธรรมชาติ

7. นโยบายพัฒนาคำนวณวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางในการวางแผนพัฒนาคำนวณวัฒนธรรม ของสถาบันราชภัฏ

8. ปฏิบัติการพัฒนาคำนวณวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคำนวณวัฒนธรรมของ สถาบันราชภัฏโดยร่วมมือกับชุมชน / ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

9. การจัดการศึกษา หมายถึง การพัฒนาใน 2 ลักษณะได้แก่

- 1) การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การพัฒนาให้เกิดมีหลักสูตรด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่น
- 2) การปรับกระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การปรับเปลี่ยนวิธีสอนและวิธีเรียนที่ มุ่งให้นักศึกษาได้เข้าถึงชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการเรียนจากสภาพท้องถิ่นที่เป็นจริง

10. กระบวนการพลังร่วม หมายถึง กระบวนการที่กล่าวถึงขั้นตอนธรรมชาติของความร่วม มีระหว่าง 2 องค์กรขึ้นไป มีการถ่ายโอนระหว่างกัน กำหนดไว้ 4 ด้าน คือ การบูรณาการการ อนุรักษ์วัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏและของชุมชน การแสวงหาความร่วมมือจากภายนอก การ แลกเปลี่ยนความรับผิดชอบ และการประสานให้เป็นเอกภาพ

11. การจัดกระทำ หมายถึง การรวบรวม การเผยแพร่ และการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ

12. สื่อปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติ หมายถึง หลักฐาน หรือสาระต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างดงามและมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับของสังคม และมีการสืบต่อโดยการปฏิบัติ

หรือแสดงออกมาช้านาน หลักฐานหรือสาระเหล่านี้มีการเกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ และแสดงถึงวัฒนธรรมของชาติ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดถือปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเน้นการทำนุบำรุงรักษาด้วยการรวบรวมเผยแพร่ และพัฒนา หลักฐานหรือสาระทั้ง 7 ประเภท

1) สถานที่สำคัญ ประกอบด้วยแหล่งโบราณคดี สถานที่สำคัญทางศาสนา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยว แหล่งที่มาแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม และแหล่งธรรมชาติ

2) บุคคลสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ เจ้าผู้ครองนคร วีรบุรุษ บุคคลสำคัญด้านวัฒนธรรม ผู้นำทางศาสนา ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน

3) วิถีชีวิต ประกอบด้วยประเพณีท้องถิ่น พิธีกรรม ความเชื่อ การละเล่นพื้นบ้าน ตำนานและนิทาน และกลุ่มชาติพันธุ์

4) ภูมิปัญญา ประกอบด้วยภูมิปัญญาด้านการเกษตร ด้านสุขภาพอนามัย และด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน

5) ของดีท้องถิ่น ประกอบด้วยอาหาร (อาหารคาว อาหารหวาน ผัก ผลไม้ การถนอมอาหาร) เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ และหัตถกรรม

6) เอกสารสำคัญ ประกอบด้วยเอกสารสำคัญ สมุดไทย สมุดข่อย หนังสือผูก พับสาจารึกใบลาน และภาพเขียนสี

7) ธรรมชาติวิทยา ประกอบด้วยซากใบไม้และพืชที่ทับถมกัน สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก แมลง สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก สัตว์เลื้อยคลาน ปลา สัตว์ทะเล แร่ธาตุ หิน ป่าไม้ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ สมุนไพร พืชพื้นบ้านและพืชเศรษฐกิจ

13. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการตรวจสอบข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนในรูปแบบของงานวิจัยที่เป็นทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

14. ผู้บริหาร หมายถึง บุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่อาจารย์ในระดับตั้งแต่ผู้อำนวยการ คณบดี ผู้ช่วยอธิการบดี รองอธิการบดี จนถึงอธิการบดีในสถาบันราชภัฏ 36 แห่ง ที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และหรือการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชน

15. อาจารย์ หมายถึง บุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่อาจารย์สอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม/การพัฒนาชุมชนในสถาบันราชภัฏ

16. นักศึกษา หมายถึง กลุ่มบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันราชภัฏ

17. ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่สามารถจะให้ข้อเสนอแนะ และ คำวิพากษ์วิจารณ์เพื่อนำไปสู่ความสมบูรณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนระหว่างสถาบันอุดมศึกษาโดยเน้นที่สถาบันราชภัฏกับชุมชน

18. ผู้แทนชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตั้งสถาบันราชภัฏทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกรุงเทพมหานคร กลุ่มภาคกลาง กลุ่มภาคเหนือ กลุ่มภาคใต้ และกลุ่มภาคอีสาน ประชาชนหรือชุมชนกลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่มีความรอบรู้หรือมีความสามารถในด้านศิลปวัฒนธรรมทางภาคทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติ

19. เครือข่ายเบญจภาคี หมายถึง องค์กรประกอบของสภาวัฒนธรรมที่กำหนดไว้ 5 องค์กร ได้แก่

- 1) องค์กรธุรกิจ หมายถึง ตัวแทนจากบริษัท ห้าง ร้าน ธนาคาร ศูนย์การค้า โรงแรม ฯลฯ
- 2) องค์กรเอกชน หมายถึง ตัวแทนจากหน่วยงานการกุศลหรือสาธารณประโยชน์ เช่น สมาคม มูลนิธิ ชมรม สโมสร กลุ่มต่างๆ ฯลฯ
- 3) องค์กรชุมชน หมายถึง ตัวแทนจากองค์กรชาวบ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มปฏิบัติธรรม กลุ่มเลี้ยงกุ้ง กลุ่มพัฒนา กลุ่มอนุรักษ์ คณะมโหรีหรือศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ศิลปินเด็ก ปราชญ์ชาวบ้าน วัด ผู้นำชุมชน ฯลฯ
- 4) องค์กรวิชาการ หมายถึง ตัวแทนจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ ศูนย์เยาวชน พิพิธภัณฑ์ หอวัฒนธรรม ศูนย์วิจัย ศูนย์ข้อมูลทางด้านสังคมวัฒนธรรม ฯลฯ
- 5) องค์กรภาครัฐ หมายถึง ตัวแทนจากหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นๆ

20. การตรวจสอบความเหมาะสม หมายถึง การนำรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับ ชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ไปจัดประชุมอาศรมกับสมาชิกจากเครือข่ายเบญจภาคีในฝั่ง ธนบุรี ซึ่งเป็นสภาวัฒนธรรมเขตทั้ง 15 เขต ในกลุ่มกรุงเทพมหานคร และกลุ่มกรุงเทพมหานคร ดังนี้

กลุ่มกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย เขตบางกอกใหญ่ เขตบางกอกน้อย เขตบางพลัด เขตภาษีเจริญ เขตหนองแขม เขตคลองสาน และเขตทวีวัฒนา

กลุ่มกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางแค เขตบางบอน เขตจอมทอง เขตราษฎร์บูรณะ เขตบางขุนเทียน และเขตทุ่งครุ

21. ประชุมอาศรม หมายถึง การประชุมแบบเปิดกว้าง (open to all) มีหัวข้อให้พิจารณา ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์ บางที่อาจให้ข้อเสนอแนะ ไม่มีการเปิดประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาแต่จะเป็นข้อคิดเห็นในเชิงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ซึ่งอาจมีการชี้แจงถึงเหตุผลประกอบ

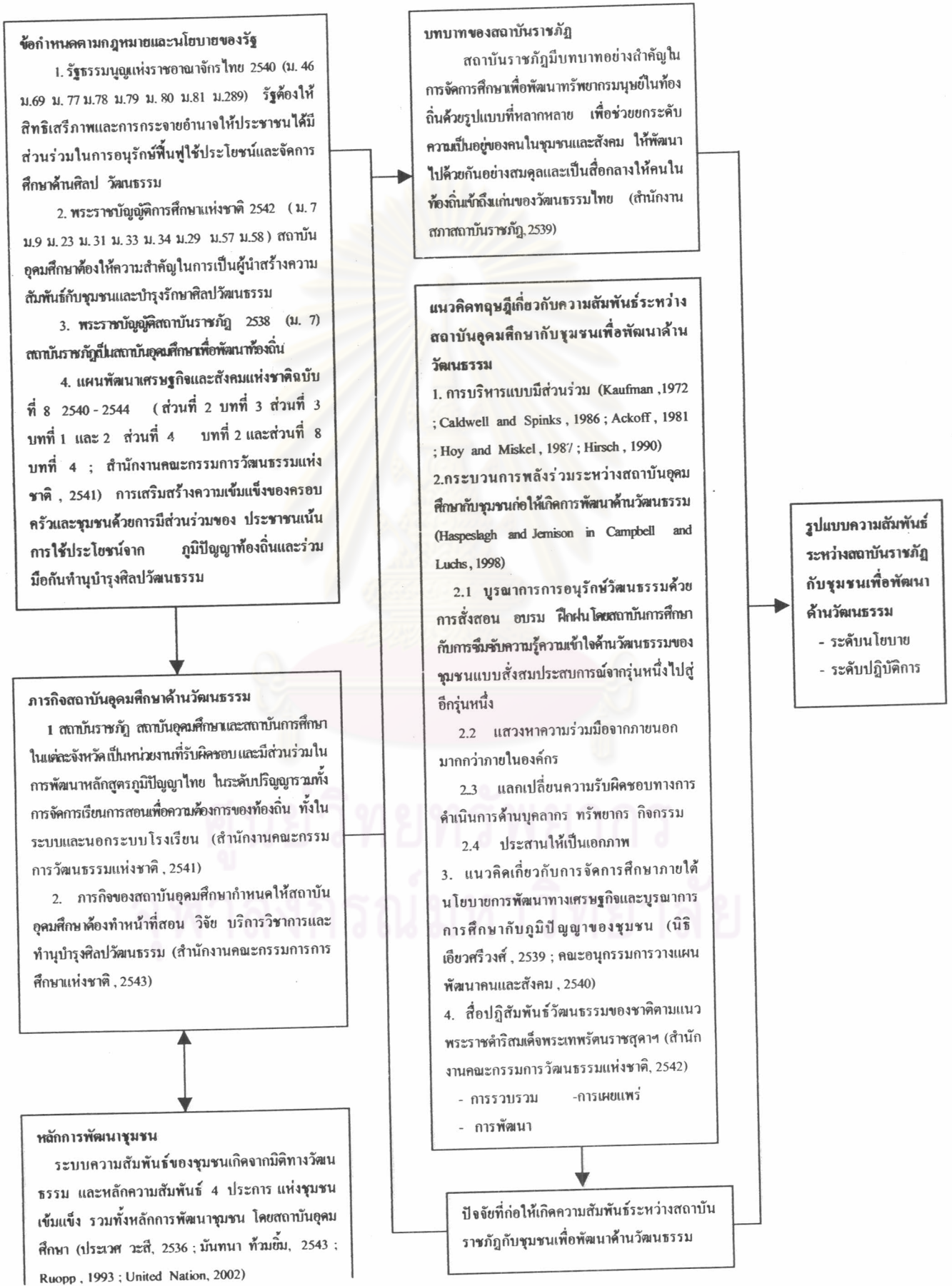
กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยอาศัยกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยบูรณาการทฤษฎีและแนวคิดจากเอกสารและนักวิชาการทางด้าน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชนและการพัฒนาด้านวัฒนธรรม โดยกำหนดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือ การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล จนได้มาเป็นกรอบแนวคิดดังแผนภูมิที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย

1. ข้อกำหนดตามกฎหมายและนโยบายของรัฐ
2. ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาด้านวัฒนธรรม
3. หลักการพัฒนาชุมชน
4. บทบาทของสถาบันราชภัฏ
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรม
6. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม
7. รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรมในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม จากแผนภูมิที่ 1 มีความเชื่อมโยงกันดังนี้

สถาบันราชภัฏ มีความสัมพันธ์กับชุมชนในท้องถิ่นมาโดยตลอด เนื่องจากสถาบันราชภัฏ พัฒนามาจากโรงเรียนฝึกหัดครู จนกระทั่งกลายเป็นวิทยาลัยครู และเป็นสถาบันราชภัฏมาโดยลำดับ ซึ่งกำลังก้าวอย่างเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งยังคงความเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอยู่เช่นเดิม ตามข้อกำหนดทางกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะตามอุดมการณ์ราชภัฏ : มหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไท ได้ระบุถึงการปฏิบัติการกิจตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 36 ให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการโดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ ที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ มีจิตสำนึกเพื่อชุมชนและสังคม ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาองค์ความรู้ให้สามารถพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของมหาวิทยาลัยและท้องถิ่นด้วยความเข้าใจในระบบคุณค่า ความสำนึกความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ , 2544) สถาบันราชภัฏซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษา มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติการกิจหลักด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องและดำเนินควบคู่ไปกับแนวทางการพัฒนาประเทศ ตามนโยบายของรัฐบาล ด้วยการนำปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนอันได้แก่การนำวัฒนธรรมมาเป็นตัวเชื่อมโยง เพราะวัฒนธรรมจะสามารถบูรณาการเชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างเข้าด้วยกันทั้งเรื่องเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อมการศึกษาฯลฯ ได้เป็นอย่างดี (ประเวศ วะสี, 2540) ในการนี้นักปราชญ์และผู้บริหารประเทศเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมจึงได้กำหนดแนวปฏิบัติการสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ของชาติเป็นข้อกำหนดตามกฎหมายและนโยบายของรัฐ ดังนี้

1. ข้อกำหนดตามกฎหมายและนโยบายของรัฐ

จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ความตามปรากฏในมาตรา 46 มาตรา 69 มาตรา 77 มาตรา 78 มาตรา 79 มาตรา 80 มาตรา 81 และมาตรา 289 ประชาชนทุกคนมีหน้าที่พิทักษ์ปกป้องสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น รัฐจึงมุ่งที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ถึงความสำคัญของการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีการกระจายอำนาจให้ประชาชนมีความเสมอภาคและได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมฝึกอาชีพในภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาความเป็นปึกแผ่นและความ เข้มแข็งของชุมชน จากกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการ

ศึกษาและประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 7 มาตรา 9 มาตรา 21 มาตรา 29 มาตรา 31 มาตรา 33 มาตรา 34 มาตรา 40 มาตรา 57 มาตรา 58 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาให้มุ่งเน้นด้านภูมิปัญญาไทย มีการบริหารจัดการที่ส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถาบันการศึกษาเชื่อมโยงระหว่างองค์กรชุมชนกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น แนวทางการวางแผนพัฒนาประเทศจึงสอดคล้องกับข้อกำหนดดังกล่าว ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ในส่วนที่ 2 บทที่ 3 ส่วนที่ 3 บทที่ 1 และ 2 ส่วนที่ 4 บทที่ 2 และส่วนที่ 8 บทที่ 4 มีแนวนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เป็นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้สมดุล รวมทั้งส่งเสริมสร้างในการรักษาและสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น เพื่อให้เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงมีภารกิจด้านวัฒนธรรมตาม ข้อกำหนดของกฎหมายและนโยบายของรัฐ

2. ภารกิจด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วยระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีคุณค่าจนกลายเป็นมรดกสืบทอดต่อกันมาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของครอบครัวและชุมชน วัฒนธรรมจึงเป็นภารกิจของรัฐ องค์กร / หน่วยงาน และประชาชนที่จะต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาอย่างสถาบันราชภัฏถือเป็นหน่วยรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้านภูมิปัญญาไทยในระดับปริญญา รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนเพื่อความ ต้องการของท้องถิ่นทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อจัดช่องว่างระหว่างสถาบันการศึกษา กับชุมชน และเนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาขั้นสูงมุ่งผลิตบัณฑิตให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศ ส่งเสริมการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้าวิจัย อีกทั้งจะต้องเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญ (Clark and Neave, 1992 ; Rasoderoka, 2001) ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษา จึงต้องเป็นหลักในการผลิตองค์ความรู้ที่เกิดจากการประสานวิทยาการทางศาสตร์สากลและภูมิปัญญาไทยอย่างสมดุลและเป็นสื่อกลางให้คนในท้องถิ่นได้เข้าถึงแก่นของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะสถาบันราชภัฏมีพันธนาการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นรวมทั้งภารกิจของสถาบันด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจึงส่งผลไปสู่การก่อให้เกิด บทบาทของสถาบันราชภัฏและการมีส่วนร่วมของประชาชน

3. หลักการพัฒนาชุมชน

ความเข้มแข็งของมิติด้านสังคมของชุมชนจะพิจารณาจากการที่ชุมชนมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีความผูกพันกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ มีการสืบสาน ภูมิปัญญาไทย (ประเวศ วะสี, 2536) นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบที่เป็นหลักการการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งหลายประการ ได้แก่ หลักการพึ่งตนเอง หลักความเท่าเทียมกัน หลักความสามารถในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น (มันทนา ท่วมยิ้ม, 2543) ปัจจัยสำคัญที่จะเกิดการ พัฒนาชุมชน โดยสถาบันอุดมศึกษา คือการจัดทำโครงการร่วมกัน (Ruopp, 1993) รวมทั้ง แนวทาง ที่สถาบันอุดมศึกษาสามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้ดีโดยที่สถาบันต้องคำนึงว่าชุมชนนั้นจะสามารถ เปลี่ยนสาระสำคัญได้ในเวลาสั้นๆ ต้องมีการจัดการศึกษาที่สนองความต้องการและเกิดประโยชน์ให้ พิจารณาเรื่องของปัญหาในชุมชนเป็นประเด็นสำคัญ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมโดยนำปัจจัยสากล เข้ามาใช้ต้องได้รับการยอมรับจากชุมชนเสียก่อน ชุมชนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดหากเห็นว่าเป็นพวกเดียวกัน ต้องให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ต้องเข้าใจในองค์กรรวมของวัฒนธรรมชุมชนบุคคลในชุมชนจะ ต้องขยายตัวขึ้นเป็นสมาชิกของชุมชนและเป็นประโยชน์ของชาติและของโลกในที่สุด (United Nation, 2002)

4. บทบาทของสถาบันราชภัฏ

จากข้อกำหนดตามกฎหมายและนโยบายของรัฐ รวมทั้งภารกิจด้านวัฒนธรรมส่งผลให้ สถาบันอุดมศึกษาจะต้องรับนโยบายสู่การปฏิบัติในสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ใน ท้องถิ่นด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและสังคมให้พัฒนา ไปด้วยกันอย่างสมดุล และเป็นสื่อกลางให้คนในท้องถิ่นเข้าถึงแก่นของวัฒนธรรมไทยอันเป็นการ ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ชุมชนนั้นๆ ได้อีกด้วย โดยนำทฤษฎีและแนวคิดของ นักวิชาการมาเป็นฐานในการพัฒนาให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนเพื่อ พัฒนาด้านวัฒนธรรม

5. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม

จากแนวคิดและทฤษฎีสามารถนำมาเป็นพื้นฐานรองรับการสร้างรูปแบบฯ ในการวิจัยครั้งนี้ได้ 3 ส่วน ได้แก่

5.1 แนวคิดทฤษฎีของคาลด์เวลล์และสปิงส์ (Caldwell and Spinks, 1986) กล่าวถึง การพัฒนาการศึกษาโดยให้ชื่อว่าวงจรการบริหารในสถาบันการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (The Collaborative School Management Cycle) ประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทาง การกำหนดแผนงาน / โครงการ การจัดสรรงบประมาณ การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลและปรับปรุงแผนและเมื่อนำมาบูรณาการกับ แนวคิดทฤษฎีของคอฟแมน (Kaufman, 1972) ซึ่งได้พัฒนาวิธีการเชิงระบบ (system approach) มา ใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนการศึกษาจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ การกำหนดปัญหาและการแก้ ปัญหา การกำหนดปัญหาเป็นการบอกสภาพปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร (What is) และต่อไปควรจะเป็น อย่่างไร (What should be) จากนั้นก็ต้องระบุทางเลือกที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหาเพื่อบอกว่าจะแก้ปัญหา อย่่างไร (How) ส่วนด้านการแก้ปัญหาจะต้องประกอบด้วยการตัดสินใจ การปฏิบัติตามทางเลือก การประเมินผลการปฏิบัติ และการทบทวนการดำเนินการ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการวางแผนยัง เป็นหลักการที่มีประโยชน์ เพราะทำให้สมาชิกในองค์การเกิดการพัฒนา เกิดความเข้าใจในหน่วย งานและทำให้ทุกคนสนองตอบเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น (Ackoff, 1981) ส่วนฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 1987) ยังได้เสริมถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของการ วางแผนว่าในการกำหนดเป้าหมายนั้น เมื่อผู้ร่วมงานยอมรับแล้วจะทำให้ได้ผลงานที่สูงกว่าผู้บริหาร ทำแต่ลำพังคนเดียว เฮิร์ช (Hirsch, 1990) กำหนดให้การมีส่วนร่วม มีจุดเด่น 3 ด้าน คือ ด้าน บริบท(Context) การมีส่วนร่วมเป็นการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของ ชุมชนอย่างแท้จริงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้าน การปฏิบัติ(Practical) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกว่าเป็นส่วน หนึ่งของการพัฒนา และทำให้ประชาชนมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองในการร่วมกันทำงานทั้ง ในรูปของความคิด การตัดสินใจและการกระทำอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุม ชนและต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากกว่าการนำโครงการที่กำหนดเรียบร้อยแล้ว ทุกอย่างจากภายนอกชุมชนแล้วจึงนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงที่จะ ให้ความร่วมมือ ด้านจิตใจ (Moral) การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เขาเกิด ความรู้สึกว่าเขา เองมีสิทธิในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตน

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนเพื่อพัฒนา ด้านวัฒนธรรมนั้นการดำเนินงานด้านการวางแผนพัฒนาควรให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมถือว่าเป็นสิ่ง สำคัญและควรที่จะดำเนินการเป็นลำดับแรก

5.2 กระบวนการพลีร่วมระหว่างสถาบันศึกษาก่อให้เกิดวัฒนธรรม(Haspeslagh and Jemison in Campbell and Luchs, 1998) เป็นการบูรณาการการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย

การ สังสม อบรม ฝึกฝนของสถาบันการศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน โดยมี การแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกแลกเปลี่ยนความรับผิดชอบอย่างมีการประสานให้เป็นเอกภาพ

5.3 การใช้สื่อปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544) ซึ่งประกอบด้วย สถานที่สำคัญ บุคลากรสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ของท้องถิ่น และธรรมชาติวิทยา มาจัดระบบการรวบรวม เผยแพร่ และพัฒนาโดยการสร้างความสัมพันธ์ในการดำเนินงานของสถาบันราชภัฏกับชุมชน

6. รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม

ลักษณะรูปแบบการวิจัยครั้งนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ระดับนโยบายเป็นระดับของการวางแผนพัฒนาด้านวัฒนธรรมโดยเริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นประเมินผล ส่วนระดับปฏิบัติการเป็นระดับของการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมตามนโยบายของสถาบันทั้งด้านการจัดการศึกษาการจัดการกระทำสื่อปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติและยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านวัฒนธรรมด้วยกระบวนการพลังร่วม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนอันเป็นการปฏิบัติตามปรัชญาของสถาบันราชภัฏในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยท้องถิ่น
2. รูปแบบความสัมพันธ์เน้นการพัฒนาด้านวัฒนธรรมจะเป็นแนวทางของการปฏิบัติการกิจหลักด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
3. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันราชภัฏกับชุมชนให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น
4. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางการวางนโยบายของสถาบันราชภัฏต่อการจัดการศึกษาสำหรับสถาบันการศึกษาให้เหมาะสมกับชุมชนได้ต่อไป